

MARKKU ROINILA

Marcelo Dascal

– Pluralistinen filosofi

Tel Avivin yliopiston filosofian professori Marcelo Dascal on erittäin monipuolinen ajattelija. Hän syntyi São Paulossa, Brasiliassa. Valmistuttuaan filosofiasta ja sähkötekniikasta São Paulon yliopistosta hän pakeni 24-vuotiaana sotilasvallankumousta muuttaen opiskelemaan lingvistiikkaa ja epistemologiaa Aix-en-Provenceen, Ranskaan. Dascal väitteli Jerusalemissa Yehoshua Bar-Hillelin ohjauksessa ja on asunut Israelissa vuodesta 1965. Hän on opettanut Tel Avivin yliopistossa vuodesta 1967 lähtien ja tehnyt myös lukuisia opetus- ja tutkimusvierailuja Israelin ulkopuolelle USA:sta Latinalaiseen Amerikkaan ja Saksaan. Helsingissä hän osallistui Suomen Akatemian *History of Mind* -huippuyksikön järjestämään kokoukseen *Workshop on Soft Rationality in Leibniz* (2004). Dascalilla on myös lukuisia luottamustehtäviä tieteellisissä järjestöissä ja aikakauslehdissä, ja hän toimi Tel Avivin humanistisen tiedekunnan dekaanina vuodesta 1995 vuoteen 2000. Vuonna 2010 hän jäi eläkkeelle Tel Avivin yliopiston filosofian professorin virasta.

Kaikkiaan Dascal on kirjoittanut tai toimittanut 27 kirjaa ja noin 250 artikkelia pragmatiikasta, kielifilosofiasta, lingvistiikasta, aatehistoriasta, tieteenfilosofiasta, poliittisesta filosofiasta ja muista näihin liittyvistä aiheista, muun muassa kommunikaation luonnetta käsittelevän teoksen *Interpretation and Understanding* (2003). Dascal puhuu sujuvasti kahdeksaa kieltä ja lukee vielä

useampia. Vuonna 2002 hänelle myönnettiin Humboldt-palkinto ja vuonna 2006 Argumentaation tutkimuksen kansainvälisen yhdistyksen (ISSA) palkinto.¹

Filosofiassa hänet tunnetaan erityisesti ensiluokkaisena G. W. Leibnizin tuntijana, joka on julkaissut kirjoja Leibnizin semiotiikasta ja kieliteoriasta (*La Sémiologie de Leibniz*, 1978 ja *Leibniz: Language, Signs and Thought*, 1987) ja tutkinut pitkään filosofin käsityksiä rationaalisuudesta. Hän on lanseerannut ”pehmeän” järjen käsitteen, joka on aiheuttanut kiihkeäkin keskustelua puolesta ja vastaan Leibniz-tutkijoiden parissa. (Dascal toimitti aiheesta kiinnostavan artikkelikokoelman *Leibniz: What kind of Rationalist?*, 2008.) Toinen hänen pitkäaikaisen kiinnostuksensa kohde on ollut Leibnizin osallisuus oppineissa kiistoissa ja hänen metodologiansa näiden kiistojen ratkaisussa, Dascal on tutkinut myös kiistojen yleistä teoriaa ja toimittaa kirjasarjaa *Controversies*. Näkyvimpiä tämän tutkimusintressin tuloksista ovat kymmenvuotisen työn aikaansaannos, käännetty ja toimitettu kokoelma Leibnizin kirjoituksia otsikolla Gottfried Wilhelm Leibniz: *The Art of Controversies* (2006), toimitettu teos *The Practice of Reason: Leibniz and his Controversies* (2010) sekä kansainvälisen tutkimusryhmän ”Leibniz–Locke” perustaminen. Ryhmän tarkoitus on tutkia argumentaatiota ja filosofisia erimielisyyksiä Leibnizin teoksessa *Nouveaux essais sur l'entendement humain* (1704), joka kommentoi Locken klassista tutkielmaa *Essay Concerning Human*

Valokuva: tuntematon

Understanding. Luvassa on työn tulokset kokoava monografia.

Dascal on toiminut aktiivisesti myös kielentutkimuksen parissa, keskittyen erityisesti pragmatiikkaan eli kontekstin vaikutukseen merkityksessä. Hän on käsitellyt etenkin sosiopragmatiikkaa ja psykopragmatiikkaa (termi on hänen luomansa) ja kehittänyt filosofista pohjaa näille pragmatiikan osa-alueille. Dascalin mukaan pragmatiikan ei pidä rajoittua vain kielen sosiaaliseen käyttöön eli kommunikaatioon, vaan kieli on nähtävä myös ajattelun, järjelyn ja tunteen työkaluna (psykopragmatiikka). Pragmatiikan myötä hän on osallistunut myös kognitiotieteen kehitykseen. Kieliteorian alalta Dascal on julkaissut teoksen *Pragmatics and the Philosophy of Mind* (1983) ja toimittanut teokset *Filosofia del Lenguaje II: Pragmatica* (1999) ja *Misunderstanding (Journal of Pragmaticsin* erikoisnumero, 1999). Hän on myös kanssatoimittaja kaksiosaisessa teoksessa *Philosophy of Language: A Handbook of Contemporary Research* (1992–1995) sekä teoksissa *Negotiation and Power in Dialogic Interaction* (2001) ja *Traditions of Controversy* (2007). Lisäksi Dascal on päätoimittanut toistakymmentä vuotta perustamaansa monitieteistä aikakausjulkaisua *Pragmatics & Cognition*, josta on tullut keskeinen alan journali ja jossa keskustellaan laaja-alaisesti esimerkiksi uusien teknologioiden käytöstä koulutuksessa, kognition lajeista tai robottien henkisestä elämästä.

Ohessa julkaistava suomennettu artikkeli ”Ihmisten erilaisuuden haaste ja kommunikaation etiikka” ilmestyi alun perin teoksessa *A crua palavra* (toim. Giovanni Scarafile, Lulu Press, New York 2010). Teos perustuu samanimiseen Dascalista tehtyyn dokumenttifilmiin ja sisältää haastattelun, oheisen artikkelin ja Dascalin bibliografian. Teoksen tarkoituksena on paitsi esitellä Dascalin ajatuksia laajemmalle kansainväliselle yleisölle myös tuoda esiin Leibnizinkin keskeisenä pitämä teema: *theoria cum praxi* – teoria on sovellettava käytäntöön. Monet Dascalin hankkeet aina kielen pragmatiikasta kiistojen tutkimiseen liittyvät tähän ajatukseen.

Ei liene yllättävää, että Dascal on kielen ja kommunikaation tutkijana kiinnostunut nimenomaan tieteellisten ja poliittisten kiistojen luonteesta ja ratkaisumahdollisuuksista. Israelissa on tyyppillistä väitellä kaikesta, kuten Dascal sanoo kirjan haastatteluosuudessa, ja tämä juontaa juurensa jo *Talmudiin*. Konsensusta ei kerta kaikkiaan ole mistään kysymyksistä. Tilannetta tietenkin kärjistävät toistuvat israelilaisten ja palestiinalaisten ristiriidat, joita Dascal on aktiivisesti pyrkinyt toiminnallaan lieventämään.

Leibniz on erinomainen esimerkki filosofista, joka oli aktiivinen hämmästyttävän monissa oman aikansa tieteellisissä kiistoissa, kuten osoittavat kiista liikkeen luonteesta kartesiolaisten kanssa ja kuuluisa, vastikään suomennettu kirjeenvaihto Newtonin keskeisistä opeista Samuel Clarken kanssa². Leibniz pyrki kehittämään erilaisia keinoja kiistojen ratkaisemiseksi. Sellaisia olivat esimerkiksi universaalikieli, rationaalinen kielioppi, moderni symbolinen logiikka, todennäköisyysteoria ja erilaiset oikeustieteeseen liittyvät innovaatiot. Ihanteena oli

tilanne, jossa kiistat voitaisiin ratkaista laskennallisesti universaalitieteen avulla, mutta monissa tapauksissa oli tyydyttävä dialektisiin menetelmiin ja ”pehmeään” tai ”joustavaan” järkeen. Jälkimmäisissä rationaalisuuden kriteeri ei ole pitävä todistus, vaan eräänlainen moraalinen varmuus tai järkevyy, joka voi tulla kumotuksi.

Dascal käyttää usein tässä yhteydessä metaforaa järjen va’asta, jolla eri argumentteja punnitaan, ja niiden painavuus ratkaisee sen, kumpaan suuntaan vaaka kallistuu. Dascal kutsuu tällaista ”pehmeää” järkeä ystävällisemmäksi rationaalisuudeksi, joka ei vaadi lopullista päätöstä tai viimeisen aksiooman löytymisen odottamista. Dascalin mukaan Leibniz oli varhaismodernin ajan tärkein teoreetikko kiistojen ratkaisemisessa ja merkittävämpi kuin esimerkiksi Locke, joka kirjoitti tunnetun teoksen *A Letter Concerning Toleration* (1689). Leibnizin suvaitsevaisuus käsitys, joka perustuu arvon näkemiseen vieraisissa uskomuksissa, on yksi taustavaikutin nyt suomennetussa artikkelissa.

Toinen Dascalin ajattelua leimaava piirre on monitieteisyys, joka näkyy tässäkin artikkelissa, sillä siinä kohtaavat Leibniz, kielen käyttötavat, kiistojen luonnetta koskeva tutkimus, poliittinen filosofia ja kasvatustieteiden filosofia. Dascal pitää tiedeidenvälisestä dialogia erittäin tärkeänä, mutta on pessimistinen sen tiedepoliittisten käytännön mahdollisuuksien suhteen. Tiedemaailmassa puhutaan nimittäin usein arvostavasti tiedeidenvälisyyden tärkeydestä, mutta arvioinneissa katsotaan ensisijaisesti vain kulloisenkin tieteenalan ”sisällä” tehtyä tutkimusta tiedeidenvälisen tutkimuksen sijaan. Tämän vuoksi tiedeidenvälisyyttä kartetaan, sillä sen katsotaan vaarantavan uramahdollisuuksia.

Artikkelissa ”Ihmisten erilaisuuden haaste ja kommunikaation etiikka” Dascal peräänkuuluttaa todellista suvaitsevaisuutta, joka ei nojautu vain erilaisuuden sietämiseen, vaan sen ymmärtämiseen ja siitä oppimiseen. Hän ei silti hyväksy erilaisuutta ilman kritiikkiä. Kun erilaista elämänmuotoa tai uskomusjärjestelmää evaluoidaan rationaalisesti ja parhaan mukaan sen omasta viitekehystä käsin, voidaan antaa erilaisuudelle arvoa ja elää rauhanomaisesti rinnakkain. Hän suosittaa Leibnizin metodia, asettumista toisen asemaan, jota tämä piti korvaamattomana tapana ajatella, tuntea ja toimia pluralistisessa maailmassa. Dascalin mukaan ihmisten väliseen erilaisuuteen ja siitä seuraaviin sotiin ja konflikteihin ei ole helppoja ratkaisuja, mutta välimatkaa voidaan supistaa tunnistamalla kiistoihin välttämättä liittyvä pluralismi.

Artikkelin sanoma on ajankohtainen paitsi Israelissa myös koko maailmassa, jossa ennakkoluulot ja suoranainen rasismi ovat viime vuosina voimistuneet. Artikkelin ajatuksille soisi kuuluvuutta Suomessakin.

Vitteet & Kirjallisuus

- 1 Kattava selostus Dascalin toiminnasta ja julkaisuista löytyy hänen kotisivultaan: <http://www.tau.ac.il/humanities/philos/dascal/>
- 2 Viitemainittu teoksessa Gottfried Wilhelm Leibniz, *Filosofisia tutkimuksia*. Suom. Tuomo Aho & Markku Roinila. Gaudeamus, Helsinki 2011.